

**Dissertatio inauguralis medica de delirio tremente potatorum ... /
concinnavit Hermannus Weisz.**

Contributors

Weisz, Hermannus.
Royal College of Surgeons of England

Publication/Creation

Pestini : Typis Landerer et Heckenast, 1844.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/pjbxhcgr>

Provider

Royal College of Surgeons

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The Royal College of Surgeons of England. The original may be consulted at The Royal College of Surgeons of England. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

22
DISSERTATIO

INAUGURALIS MEDICA

DE

**DELIRIO TREMENTE
POTATORUM,**

QUAM

CONSENSU ET AUCTORITATE

MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS

ET DIRECTORIS

SPECTABILIS DOMINI DECANI

NEC NON

CLARISSIMORUM DOMINORUM PROFESSORUM

INCLYTAE

FACULTATIS MEDICAE

PRO

DOCTORIS MEDICINAE LAUREA

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS, AC PRIVILEGIIS RITE
ET LEGITIME CONSEQUENDIS IN ALMA AC CELEBERRIMA RE-
GIA SCIENTIARUM UNIVERSITATE PESTHIENSI

CONCINNAVIT

HERMANNUS WEISZ.

HUNGARUS ZEMPLINIENSIS.

Theses adnexae publice defendentur in Palatio Universitatis majore.

PESTINI.

TYPIS LANDERER ET HECKENAST

1844.

Ohajtandó volna, hogy hazánk nagy befolyású férfiai, kik újabb időben annyi sok szépet és jót tesznek a' közjó előmozdítására, a helyett, hogy idegen iparművet használnak a' nép számára gyorsan készitendő lassú méregre, inkább igyekeznének alattvalóikat a' pálinkaivástól megtartóztatni, hogy így az álladalomnak 's magoknak egészséges 's hasznos polgárokat képezzenek.

Il n'y a que trois hommes, qui connaissent les maux des hommes
Ce sont le prêtre l'avoué et surtout le Medicin.

BALZAC

TEKINTETES

ERKEL RUDOLF

ORVOSTUDOR

A' k. magyar természet tudományi társulat rendes tagja; a'
nemzeti színház 's Pestvárosa gyakorló Orvosának.

ÉS

TEKINTETES

LUMNICZER SÁNDOR

ORVOS- ÉS SEBÉSZTUDOR

és Pest városi gyakorló orvos
uraknak

Digitized by the Internet Archive
in 2015

Kórnevezet.

Iszákos rezgkór (*Dipsomania Huffelandi*; *Encephalitis tremefaciens Josephi Frank*; *Delirium ebriositatis Blakii*; *Mania a' temulentia Barchausen*; *Tromophrenesis potatorum Lippich*; *Delirium tremens potatorum*; *Säuferwahnsinn* stb.) azon betegség, melly az értelmi tehetségek, az érzékek, 's izom mozgalmak zavarodásával külekezik, miket folytonos izgatókkal élés, vagy az azokkal élésnek rögtöni megszűnése hoz elő. Ezen baj terhes álmatlanságtól kísértetik, míg végre mély, gyakran a' kórt is megszüntető álom következik.

Ezen betegség már a' legrégibb időkben le volt írva, főleg Hypocratestól, miként azt Frank bizonyítja következő szavaival: „Rezgések, homályos tébolygások, 's hol a' beteg mindig kapkodik valami után, agybeliek.“ Jelen időben e kór leírásában legnagyobb érdemet szerzett magának Frank J.

Kórjelek 's határzat.

A' rezgkórság majd megelőző jelekkel külekezik; majd hirtelen megtámadja a' beteget. Megelőzőleg ezen kórtünetények vétetnek észre: a' beteg panaszkodik általános gyengeség, főfájás, fülzúgás, 's a' gyomortájban nehézségről. Továbbá jelen van éjjeli nyugtalanság, rövid, ijedelmekkel félbeszakított álom, éthiány, undor, vagy épen hányás is;

a' nyelv sűrű nyákkal borított, nedves, gyakran rezgő, a' beteg igen haragos; fejszédelgés, zavart eszmék, félrebeszéd 's vakmerő tettek is követik.

Ha a' kór kiüt, ezen tünetenyekhez csatlakoznak még, az izmok önkénytelen mozgásai, kivált a' felső végtagokban; összehuzódás 's kitágulások a' szokott rendtől igen eltávozó, mi által a' rezgések támadnak. Azután hozzá járul a' tébolygás, melly majd csendes, majd dühöngő; szeszes italok kívánatától annyira gyötörtetnek, hogy ha az megtagadtatik tőlök, magok 's a' körülállókra felbőszülnek.

Némellykor nagyon vidám 's feesező a' beteg, vigan beszélvén. Érzékei tompák, vagy homályosok, úgy hogy felfordított tárgyakat, néha rémeket, álarczokat, majd ismét rabló, 's ellenséges állatokat lát, miket kikerülni igyekszik; felbőszül pedig, ha ohajtása nem elégített ki. Nehányszor erős fájdalmakat érez, vizet nyelvén, bor vagy szeszes italokat vél ízeln.

Ezen a' kül 's belső érzékek változását mutató tünetenyekhez még más, nem kevésbé jellemzők is hozzá járulnak.

Az arcz kinézése komor, maga az arcz majd halvány, majd vörös, a szemek pillantása sajátságos, alig leírható, a' nyugtalan, félénk változó tekintet többektől igen jellemzőnek tartatik. Az arcz izmai görcsösen húzódnak össze, a' tagok inganak; a' nyelv rezgő, némellykor száraz, némellykor nedves, sárgás nyákkal fedett; a szomj eleinte kisebb, de a' baj nagyobbultával szomjkórrá lesz, 's néha olly fokra emelkedik, hogy kielégíteni nem lehet. A' székiütés majd rekedt, majd akaratlanúl történik, mint a' hudkiütés is, ámbár a' székiütést néha egészen megreked. A' bőr, ha kifejlik a' baj, ragadós, és bűzös izzadáástól nedves. A' száj bor 's szeszitalok szagától érezhető. A' lélekzet szabad, de a' halál közeledtével rövid lesz, sebes, nehézkes ásitás 's hörgéstől kísérve. Aztán következik kis, de nem élesztő álom, minthogy igen rövid; a' beteg fölébred 's még érzékei ho-

mályosságától tartatik vissza, nem emlékezik többé azokra, mik előbb történtek vala. Az ütér majdnem mindig gyorsabb a' rendesnél, szabálytalan és rezgő; a' kór haladtával elnyomott, halál beálltával pedig a' legingerültebb, alig számolható; a' kór kisebbültével pedig 's ha álmok következnek rá, teljes, erős és szabadabb lesz.

Az elszámlált kórtünemények elég világossá teszik a' kór ismeretét; azonban szoros hasonlatosságánál fogva más bajokkal igen könnyen lehetne összetéveszteni. Így sokszor habozhat az orvos, valljon rezgőkór vagy szépnőnye (*bella-donna*) beléndek, vagy más, főleg ólom készítményekkel mérgezés van-e jelen, avagy eszelősség (*dementia*) vagy más efféle.

De az első szerektől előhozott mérgezésben dévaj tébolygás, 's rögtöni szunyadás áll be, mi a' rezgőkórnál észre nem vehető. Ha ólom készítményektől, akkor a' különös ok ismerete 's a' hasi jelenségek útba igazítják az orvost. Az eszelősség pedig abban különbözik a' rezgőkórtól, hogy abban könnyű álmatlanság van jelen, a' baj sokáig huzódik, 's a' gyógyítás mitsem használ. Mindenesetre megjegyzendő, miszerint a' kórelőzményt szigorún 's pontosan kell egybegyűjteni.

De minthogy ezen baj igen könnyen csatlakozik másokhoz, ezeket is meg kell ismerni, hogy alkalmas gyógy mód intéztethessék. *Schmidt*, *Burkhausen*, 's más érdekes írók ezen kórt a' nehézkór, görcsök, szélhűdésekkel együtt járnak tapasztalák. Jóllehet pedig *Brussais* és *Speranza* gyomor, vagy gyomor és béllob megelőzését állítják a' rezgőkór első okának, még is hihető, hogy azok csak szöveményei, mellyek lehetnek is, nem is, főleg midőn az alkalmi okok olly természetűek, hogy eredetileg a' has életműveire, vagy az agyra hatnak kártékonyan, miként ezt *Andral* bizonyítja.

Mellgyuladások, orbáncz, bőrkütegek, sebek, törések, 's több más bajok szövetkezhetnek a' rezgőkórral, mellyeket

a' gyógytan általános szabályai szerint megismerni 's gyógyítani kell.

A' kór folyama 's felosztása.

Ezen baj majd folytonos, majd félbehagyó, 's a' rohamok idővel kisebb közre szorítkoznak, számszerint szaporodnak napjában, általános gyengeséggel páruult tespedésbe esik a' beteg, különféle, nehezen gyógyítható vérfolyások támadnak, az egyed feloszlásba vagy vízkórba esik, szélhűdés rohanja meg, agyagszint nyer, többféle hasi lobok is járulnak hozzá, míg végre a halál beköszön.

A' láz jelenléte vagy hiányától más felosztása függ a' rezgkórnak. Vannak, kik a' lázt 's cselekvő jellemet soha sem hiányzani állítják; mások ellenben e bajt mindig lázatlannak hiszik. De e tekintetben érdemteltjes férfiak bizonyosságai tanusítják, mikép a' rezgkórt láz is követi, ámbar vannak esetek, hol az nincs jelen. Ezeknél fogva a betegség vagy lobos, vagy ideges természetet ölt magára.

Mi a' lefolyást illeti, az néha néhány nap alatt végbe megy. *Beyer* azt mondja, hogy ő soha sem látott ilyen bajt huzamosan lefolyni, minthogy tíz nap alatt többnyire véget ért. *Frank József* csak hét napig mondja tartani, 's a' jeles *Speranza* egy rezgkóresetet ír le, mellyben hetedik nap a' baj minden tünetényei elenyésztek. *Black*, ki három szakot (stadium) tulajdonít e' betegségnek, ugyanazt tanusítja.

Ambár nem lehet tagadni e' baj hirtelen lefolyását, még is hiteles adatok vannak érdemes íróktól, mellyek kétkedni sem hagynak ezen baj huzamos lételéről is. Ezen vélemény ellen sok jeles orvos azt hozza fel, hogy azon tünetények, mellyek a' rezgkór huzamosságát különbik, valamelly közbejött szöveményes bajtól erednek, vagy más betegségektől, mellyekbe átment a' rezgőkór. De mi ellenzi, hogy e' baj szövemény közbejötte nélkül is huzamossá

válják? Akár lobos, akár ideges bántalomtól származtatjuk azt, mint alább bebizonyúl, miért ne lehetne huzamos?

Kórok.

Ezek kétfélék, hajlamitók (*causae disponentes*) és alkalmiak. Az első függ az éghajlat, nem, kor, foglalkozás 's erkölcsöktől.

Mi az éghajlatot illeti, Kelet-India 's déli Amerikában a' nagy hőségtől eltikasztott emberek erejük fentartására jónak vélik az ugynevezett Rumot nagyobb mennyiségben is magokba venni. Hasonlólag éjszaki vidékeken a' hideg elűzése végett, mint Orosz 's Lengyel 's jelenleg, fájdalom! Magyarország felső vidékein is tapasztalhatni, hol is ezen betegségek leggyakrabban fordulnak elő.

A' nemet tekintve, inkább támadtatnak meg a' férfiak, mint a' nők, inkább középkorúak, mint öregek; hogy pedig az ifjunczok alkotásuk, életnem, munkálkodás 's könnyű alkalmak miatt gyakran esnek e' bajba, tapasztalhatni. Ezen tekintetből megjegyzendő, miszerint ifjú egyedek, erősek, más betegségek által el nem gyengítettek, heves mérsékményűek inkább hajlandók a' lobos rezgkórra, ellenben az ideges inkább élemedettebb egyedeket támad meg, 's kik más kórok által kimerítették, érzékeny mérsékménnyel bírnak, 's bor, de főleg sok pálinkát isznak. —

A' foglalkozásra nézve azt tapasztaljuk, miszerint a' kőművesek, ácsok, hajósok, kocsisok, 's pálinkaégetők inkább támadtatnak meg, mint más emberek. Ide számítandók még azon tudományos emberek is, kik éjjeli viraszthatás végett szeszes italokkal kergetik el álmukat, 's így könnyen esnek e' bajba.

A' mi az erkölcsöket illeti, hogy a' nép romlottsága nagy hajlamító okúl szolgál, Angolhon bizonyítja, hol, miután a' mérsékleti társulatok igen böles kiszámítással, mega-

lapittattak volna, csak huszadik része tapasztalható azelőtt olly gyakori bajnak.

A' bor 's pálinkávali visszaélést mint alkalmi okot tekintendőnek *Sutton* bizonyítja, ki a' józan 's mérsékelt embereket e' bajtól menteknek állítja, ellenben leginkább pusztít azon helyeken, hol az emberek ama káros itallal baromi módon visszaélnék, kikre a' kora halál kínos szenvedései várnak.

Reyer és *Black* más tudós orvosokkal együtt igen sok véleményt nyilvánítottak azon mód felett, miként hatnak a szeszes állományok az életműségre.

Vannak, kik a' rezgkört az agy rokonszenvi bántalmától származtatják, mondván, hogy a' szeszes állományok káros hatásukat leginkább a gyomor, máj 's bélcsőre küldik, minck következtében gyomor, máj vagy bélhuzamlobok erednek, 's azon összeköttetés miatt, melly ezek 's az agy között létezik, ez is megtámadtatik, honnan azután a' fenemlitett kórtünemények következnek.

De ha ezt megengedjük, miként fejtjük meg ezen betegség kifejlését olly egyedekben, kik, különben józanok lévén, megtámadtatnak a' bajtól, ha a' légkör szeszes részekkel van elegyítve, 's abban mozganak.

Bizonyos ugyan, hogy az agy szoros egybefüggésben van a gyomor, máj 's bélhuzammal, de másrészt az is bizonyos, mikép némelly esetekben gyomorlobnak semmi jelensége sincs 'stb., valamint az is tagadhatlan 's gyakorlatilag is bizonyult dolog, hogy ezen káros hatmányok az agyat közvetlenül megtámadhatják, midőn a' szív sebesebb lüktetését előmozdítván, oda nagyobb mennyiségű vért vezetnek, minek következtében az agy életművei megnyomatnak, 's a' baj tünetényeit előidézik, 's valamint más lobok keletkezhetnek szeszes italoktól, úgy eredhet a' rezgkór is folytonos szesz használatától.

Minden kórtanárok ezen véleményt követik, hogy t. i.

a' szeszek megtámadják az agyat, 's benne ingerült lobos állapotot hoznak elő, mint azt a' rezgkór minden jelei tanusítják.

Boron kívül más olly italok is előidézhetik e' bajt, mellyekben lél foglaltatik. Oka pedig nem csak a' visszaélésben, hanem a' rögtöni felhagyásban is kereshető, több példák czáfolhatlan igazolása szerint; mert az agy szokott izgatóit nélkülözvén, épen azon eredményeket szüli, mellyek amazok által idéztetnek elő.

Mi a' kórminőséget (*conditio pathologica*) illeti, két részre oszlanak a' vélemények. Az egyik rész vértolulásban az agy felé véli létezni a' bajt, 's mintegy agylob nemének tartja, mint a' hires *Brussais* ezen szavaiból is kitetszik: „Tous les auteurs vous diront, que les excès en vin en liqueurs spiritueus, et aliments du haut goût trop nourissants et trop condimentés conduisent à la menningité. Mais un opinion, que je n'emprunte à personne, c'est que l'inflammation commence souvent à se former dans la surface interne de l'estomac, et du duodenum, et que de la, elle se transmet à la peripherie du cerveau; en d'autres termes l'Arachitis complique souvent la gastrite, et la duodenite.“ — A' másik rész a' kór lényét az idegállomány változásában keresi. —

Jóslat.

Valamint a' többi bántalmak, a rezgkór is, vagy javulás, vagy más kórba megy által, vagy halállal végződik.

Ha a baj nem rögzött, rendesen folyik le, 's nem is kísértetik olly veszélyes tüneteményektől, 's helyes gyógymódra legalaposb reményt táplálhatni tökéletes fölépülés iránt, melly jótékony birálatok, izzadás, székürítések, kissé vagy többé huzamos álmom által külekezik. *Sutton* 32 betege közül csak négyet veszite el.

Kevésbé kedvező körülmények között, vagy idültté lesz a' baj, vagy huzamos agylobbá 's agyvizkórrá változik, némellykor más idegbántalmak váltják fel, mint eszelősség, tompaság, nehézkór, szélhüdések stb.

Ellenséges helyzetben halál következik, mely többnyire szélhüdéses szokott lenni.

Minthogy e betegségben az életművek legnemesbike, az agy szenved, mindenki átlátandja, mennyire ovatosnak, sőt többnyire nem a' legjobb kimenettel biztató jóslatnak kell tétetnie.

Ha egyszerű a' kór 's erős egyedet először támad meg, jó kimenetelt várhatunk. De ha szöveményes a' baj 's ismételve fordul elő; ha semmi, vagy rossz gyógy mód által még elrontatik különben is gyenge testalkotmányú egyedekben, akkor örülség, szélhüdés 's görcsök után halál következik.

És nem csak magokat a' betegeket, hanem gyermekeiket is lehet féltünk, mert tapasztalásból tudjuk, miszerint rezgkórosoktól nemzett gyermekek ugyanazon bajban sinlenek, vagy romlott erkölcsűek, buták, s' nehézkórosok lesznek.

Kórboncztan.

A' hullák bonczolata valamint más betegségekben, itt is legnagyobb fényt vet az annyi jeles férfiak különböző véleményeire e' baj kórminőségére nézve. Ennél fogva itt többek tapasztalatit fogom előadni.

Black bizonyos aludt nyirkot fedezett fel az agykéreg 's pókhálóhártya között, a' barlangokban (sinus) pedig, kivált az oldaliakban, nagy mennyiségű savógyülemet.

Frank József agylobhoz hasonló változásokra talált az ezen bajban meghaltak testében.

Léveillé ugyanazt, mit *Frank* fedezett fel.

Morgagni a' kemény agykór barlangjaiban összenövéseket, a' pókhálóhártyában vérduzzadt edényeket, a' gyomracsokban pedig sok savóömlenyt tapasztalt.

Nasse de Moeclon említ esetet, hol a tetem bonczolásánál a' barlangokban savót, 's a' szivgyomrok kitágulását tapasztalá.

Más írók, főleg hirtelen lefolyt kórokban a' gyomor 's bélcső hártyáiban sok nyákot vettek észre, más esetekben pedig az agy kérgeit vértől duzzadtan, sőt magát az agyat is vérteljesen lelék.

Több nevezetes férfiak pedig, mint *Reyer*, *Calmeil*, *Frank*, *Andral* az agy 's bélcsőben semmi beteges változásokat nem találtak, kivéve mit az idegek kórbonczolati fejletlensége mellett ezekben tapasztaltak.

Gyógymód.

Azokból, miket a' kór természetéről eddigelé mondtunk, kitetszik, hogy nem mindég ugyanazon gyógymódot kell követni. Sokféleképen kell azt az egyedek tulajdonságai, a' baj foka 's ideje szerint alkalmaznunk.

A' gyógymód két pontra ügyel legfőképen, az egyik elmellőző, a' másik gyógyító.

Az elmellőző, vagy kórhárító gyógymód vallásos, 's tiszta erkölcsökre alapított életmód, jó tanács, jó utmutatások által érethetik el. Ennek eszközölhetésére azonban a' törvényhatóságoknak is kellene segédkezeket nyújtaniok; mert azon sok 's naponkint szaporodó pálinkaégető házak következménye más nem is lehet, mint elaljasítása, 's elromlása az emberiségnek. Valóban ideje volna, hogy annyi hatalmas felszólalások után e' szomorító tárgyra nézve, már valami lépések is tétetnének meggátlására. Meg kellene jól fontolnia az álladalomnak, miszerint egyes

emberek nyomoru haszonlesésének ezrek életét 's boldogságát feláldozni, bűn, 's olly tett, melly magát boszúlatlanul nem hagyja.

Mi a' gyógyymódot illeti, kárhozatos azok szokása, kik a' félrebeszélőket 's dühöngőket kötözik. Ezen cselekvésmód hozza magával a' dühösség nagyobbulását 's a' guta kifejlését. Azután el kell mindent távoztatni, mi borzalmat, félelem, vagy haragot képes a' betegben ébresztetni, vagy azokat hirtelen félbeszakítani.

Ezeknél fogva jószívü ápolóra bizassék a' beteg, ki szelid intésivel a' beteget ágybani maradásra bírassa. Tátongók feles száma, a' sok zajongó fecsegés, fény, 's szobahév, kerülendő.

A' gyógyyszerek közül, mellyek vérdús egyedeknél ajánlhatók a' rezgkórban, ezek tűnnek ki: általános vérvételek, nadályok a' halánték vagy fülek mögé felrakva, hideg borogatások eczet- és jéggel. Dicsértetik a' hánytatva-kiürítő ital, főleg ha a gyomorban még szesz található. De bár vérmes egyedeknél is a' vérvételt igen nagy ovatossággal kell végbe vinnünk, mert a kórodai tapasztalásokból tudjuk, miszerint vérmes, erős embereknel is olly nagy erősüledés következett érvágás után, hogy a beteg nem sokára azután meghalt.

Ezenkívül ajánltatnak minden gyenge hashajtók, csillapítók és elnyomó szerek, ilyenek: a' középsavak, tamarind, édes higany, manna, citromos italok, hánykő, salétrom, cassia, gyüszüvirág stb. Hasznosak még az olvasztó csőrék is.

Ha a' baj idő folytával ideges jellemet ölt magára, vagy eleinte úgy mutatkozik, akkor más szerek tanácsosak.

És mindenek előtt a' legtöbb hires orvos mákonyt javasol, mint legjelesb szert, 's vannak sokan, kik 24 óra alatt egy terecset, vagy fél obonyt is felemésztetnek betegeikkel. De ezen szer beadásánál nagyon vigyázóknak kell lennünk, nehogy halálos bódulásba ringassuk betegünket.

Mások a' mákonyt hánygyökérrel ajánlják; Sydenham folyadékát, tiszta mákonyt, acetás morphiomot; de mindezeket szinte igen kis adagban, nehogy gutaütési veszély vagy más véres visszahatás következzen.

Némellyek a' belénd gyöszűvirág kivonatát, valeriánát, Arnicát, Kafort, Mosust, hig hugyanyt mondanak jónak.

Bőrizgatók, kivált mustártészta, szinte czélszerű.

Az étrend a' kór jellemének 's fokának feleljen meg.

A' szövemények a' gyógytan általános szabályai szerint gyógyítandók.

Ugyanezen gyógmódot kell követni az idült rezgőkörben is, de a' hatékonyabb szerek körül még nagyobb vigyázattal kell lenni.

Theses.

1. Pravae hominum consuetudines multos produxerunt morbos, qui hucdum non existere.
 2. Per depravatos hominum mores et homines et illorum morbi naturam mutarunt.
 3. Hinc unica Theoria morbi in arte medica nequaquam existere potest.
 4. Neque uni systemati pertinaciter adhaerens medicus qua optimus declarandus.
 5. Methodo metasyncriticae major quam recentibribus temporibus factum, in praxi medica et extensio et applicatio concedenda.
 6. Arthritis Hemorrhoides et Hypochondriasis, ejusdem ferme originis sunt morbi.
 7. Instinctus aegri, etiamsi inexplicabilis, ratiohabenda.
 8. Opera medica populo dicata, et populo et medicis nocent.
 9. Omnis febris pro se spectata, reactionem naturae in morbum demonstrat, adeoque salubris.
 10. In morbis curandis et praecavendis plurimum valet dieta.
-